

WŁADYSŁAWA SZULAKIEWICZ

ORCID: 0000-0001-8614-2

Uniwersytet Mikołaja Kopernika
w Toruniu

DOI: 10.17460/PHO_2019.3_4.04

ZROZUMIEĆ SENS WYCHOWANIA. LEOPOLD BLAUSTEIN O ISTOCIE DZIAŁALNOŚCI WYCHOWAWCZEJ

UWAGI WSTĘPNE

Jak powszechnie wiadomo, wielu uczniów Kazimierza Twardowskiego, twórcy filozoficznej szkoły lwowsko-warszawskiej, w swej twórczości – obok zagadnień filozoficznych czy psychologicznych – podejmowało zagadnienia pedagogiczne. Tu dla przykładu można wymienić: Stefana Baleya, Mieczysława Kreutzę, Władysława Witwickiego czy tak znanych uczonych, przede wszystkim jako pedagogów, jak: Ludwika Jaxę-Bykowskiego, Kazimierza Sośnickiego czy Stefana Wołoszyna (Szmyd, 2016; Szulakiewicz, 2014; Woleński 1985). Do tej grupy należał także Leopold Blaustein, o którym w wydawnictwach słownikowych pisze się: *filozof i psycholog* (Kosnarewicz, 1992, s. 28). W dotychczasowych, nielicznych opracowaniach z zakresu historii myśli pedagogicznej znajdują się wzmianki na temat L. Blausteina, w których wymienia się jedynie jego najważniejsze prace pedagogiczne oraz zalicza do grona autorów ukazujący psychologiczne podstawy wychowania lub zagadnienia wychowania estetycznego (Wnęk, 2012, s. 70, 74; Szmyd, 2016, s. 184–185).

Głównym celem niniejszego artykułu jest próba odpowiedzi na pytania: jakimi dziedzinami wychowania zajmował się w swej twórczości L. Blaustein? Jakie zadania w procesie wychowania przypisywał wychowawcy i jakie zalecał mu metody? Artykuł nie wyczerpuje całości poglądów pedagogicznych L. Blausteina – jest jedynie zakreśleniem kierunków jego myśli dotyczących dziedzin wychowania. Wiele innych zagadnień z obszaru pedagogiki zawartych w innych publikacjach wymaga dalszych badań.

LEOPOLD BLAUSTEIN – UCZEŃ KAZIMIERZA TWARDOWSKIEGO

Leopold Blaustein należał do ostatniej generacji uczniów K. Twardowskiego¹. Ryszard Jadcak, opierając się na źródłach, stwierdza, że przez mistrza uznawany był za niezwykle zdolnego i aktywnego ucznia (Jadcak, 1993, s. 19; Jadcak, 1997, s. 171–180). Dowodem na uznanie i docenienie jego aktywności są liczne zapiski Twardowskiego w *Dziennikach* (1997, *passim*).

L. Blaustein urodził się w 1905 roku we Lwowie. Przyszły filozof studiował na Uniwersytecie Jana Kazimierza, przy czym nauki pobierał nie tylko pod kierunkiem K. Twardowskiego, ale i Kazimierza Ajdukiewicz oraz Romana Ingardena. W roku 1927 uzyskał stopień doktora (Dąbrowski, 1991, s. 244; Jadcak, 1997, s. 171)². Ponadto studia uzupełniał we Fryburgu Badeńskim (u Edmunda Husserla) i w Berlinie. Pracował jako nauczyciel języka niemieckiego i propedeutyki filozofii w IX Gimnazjum we Lwowie. Należał do Polskiego Towarzystwa Filozoficznego (PTF), gdzie pełnił m.in. funkcję zastępcy przewodniczącego Sekcji Nauczania PTF oraz współtworzył i redagował „Biblioteczkę Filozoficzną” (Domagała 1990, 125). Będąc aktywnym członkiem PTF, wiele razy na jego forum wygłaszał referaty, co w swych *Dziennikach* odnotował K. Twardowski (1997, *passim*). L. Blaustein uczestniczył także w Zjeździe Filozoficznym, zorganizowanym w roku 1927, na którym wygłosił referat pt. *Poglądy zawarte w pracy Prof. Twardowskiego pt. „Zur Lehre vom Inhalt und Gegenstand der Vorstellungen”* (Jadcak, 1995, s. 43).

L. Blaustein włączył się też aktywnie w organizację kształcenia filozofii w szkołach średnich, swoje poglądy na ten temat wygłaszał również w czasopismach, w których odnosił się do programu nauczania propedeutyki filozofii, organizacji kółek filozoficznych i lektur (Blaustein, 1933/34, s. 322–326; 1936c, s. 208–212; 1938a, s. 92–93; Domagała, 1990, s. 125–128). Jako członek Polskiego Towarzystwa Filozoficznego był m.in. zastępcą przewodniczącego Sekcji Nauczania PTF. Zaangażował się również w działalność Grupy Metodycznej Propedeutyki Filozofii działającej wraz z Sekcją Dydaktyczną w ramach PTF we Lwowie. Kierował jej działalnością (Jadacki, 1993a, s. 161), a przedstawiając sprawozdanie z jej dokonań, napisał, że Grupa ta powstała w 1936 roku i była pierwszą polską instytucją tego typu w Polsce (Blaustein, 1938b, s. 46–48). W programie działalności Grupy Metodycznej były lekcje praktyczne filozofii, referaty, konferencje z odczytami oraz odczyty wygłaszane na Powszechnych Wykładach Uniwersyteckich. Lekcje praktyczne prowadzili m.in.: L. Blaustein, Izydora Dąmbska, Władysław Witwicki i Kazimierz Żygulski. L. Blaustein wygłaszał także odczyty na temat nauczania filozofii³. Jego działalność pedagogicz-

¹ Według J. J. Jadackiego, który wymienia trzy pokolenia uczniów K. Twardowskiego, L. Blaustein należał do drugiego pokolenia (Jadacki, 1993, s. 13).

² J. J. Jadacki podaje, że stopień doktora uzyskał w roku 1928 (Jadacki, 1999, s. 23).

³ Ponadto odczyty wygłaszali m.in.: Kazimierz Ajdukiewicz, Helena Słoniewska, Roman Ingarden, Mieczysław Kreutz i Tadeusz Tomaszewski.

na została oceniona wysoko zarówno ze względu na wielostronność jego aktywności nauczycielskiej, jak i troski o metody nauczania. Teresa Domagała napisała: *Wszelkim jego poczynaniom w zakresie edukacji filozoficznej młodzieży towarzyszyła troska o wprowadzenie młodych umysłów, chłonnych i spragnionych budowania sensu swych działań, w oparciu o przesłanki filozoficzne w zagadnienia uwzględniające nowe, aktualne zdobycze tej dyscypliny* (Domagała, 1990, s. 127).

Leopold Blaustein żył krótko, bo zaledwie 38 lat Zginął najprawdopodobniej zamordowany przez Niemców⁴.

W jego dorobku naukowym można wymienić kilka obszarów badań. Dotyczą one filozofii, psychologii, estetyki i pedagogiki (Dąbrowski, 1991, s. 244–254). Bohdan Dziemidok wpisując go na listę autorów publikacji z zakresu estetyki w okresie międzywojennym obok m.in. R. Ingardena, W. Tatarkiewicza, W. Witwickiego, o jego twórczości napisał następująco: *Blaustein był jedynym teoretykiem dwudziestolecia, który w rozważaniach poświęconych przeżyciom estetycznym koncentrował swoje rozważania [...] na kwestii miejsca i roli czynników percepcyjnych w tych przeżyciach* (Dziemidok, 1980, s. 107). Zofia Rosińska we wprowadzeniu do wyboru jego pism estetycznych stwierdza: *Blaustein penetruje niezmiernie trudny do badania styk dyscyplin: psychologii i estetyki. Trudność ta polega na znalezieniu metody badawczej [...]. Taką metodą stała się dla Blausteina analiza fenomenologiczna* (Rosińska, 2005, s. XVII). Doceniając jego pisarstwo dotyczące odbioru filmu, słuchowisk radiowych ta sama autorka dodaje: *[...] Blaustein był pierwszym filozofem, który zajął się analizą recepcji filmu i słuchowiska radiowego, czyli jak powiedzielibyśmy dzisiaj recepcją mediów* (Rosińska, 2001, s. 22).

Z kolei mówiąc o zainteresowaniach pedagogicznych L. Blausteina, należy zauważyć, że łączył je z poglądami psychologicznymi. Elwira Kosnarewicz opisując jego poglądy psychologiczne, odnotowała, iż jego teoria psychologii przedstawięń wyrosła z Brentanowskiej tradycji filozoficznej. Teorię przedstawięń rozwinął w oparciu o zmodyfikowaną wcześniej przez siebie koncepcję Husserla [...] *Określił on związek kategorii przedstawięnie z nastawieniem oraz sądem* (Kosnarewicz, 1992, s. 29). W kontekście jego interdyscyplinarnego dorobku badawczego warto zauważyć, że jego poglądy pedagogiczne niewątpliwie wpisują się w psychologię rozwojową dzieci i młodzieży oraz psychologię wychowawczą.

Leopold Blaustein należał do grupy tych uczniów K. Twardowskiego, którzy doceniali udział mistrza w swym rozwoju naukowym. Świadczą o tym teksty poświęcone Twardowskiemu, które ukazały się w czasopiśmie „Chwila” (Blaustein, 1930, s. 9 i 1938, s. 9)⁵ oraz korespondencja (Jadczak, 1993, s. 19–27).

⁴ Wymienia się trzy daty jego śmierci: 1942, 1943 i 1944. J. J. Jadacki podaje, iż według jednej z wersji Blaustein popełnił samobójstwo (1999, s. 23).

⁵ „Chwila. Dziennik poświęcony sprawom politycznym, społecznym i kulturalnym” – czasopismo wydawane we Lwowie w latach 1919–1939.

Z *Dzienników* K. Twardowskiego można się dowiedzieć, że L. Blaustein był jego bliskim współpracownikiem. Ponadto K. Twardowski czuwał nad jego rozwojem naukowym. Z kolei L. Blaustein konsultował z nim program nauczania propedeutyki filozofii, projekty i autorów „Biblioteczki Filozoficznej”⁶ oraz sprawy Komitetu Recenzentów⁷ (Twardowski, 1997, *passim*).

SENS I WARTOŚĆ DZIAŁALNOŚCI WYCHOWAWCZEJ W UJĘCIU LEOPOLDA BLAUSTEINA

Swoje poglądy pedagogiczne Leopold Blaustein prezentował między innymi w takich czasopismach, jak: „Muzeum”, „Gimnazjum”, „Chowanna” (Budniak, 1999), „Przegląd Społeczny”⁸ i „Ruch Pedagogiczny”. Szczególnie na łamach „Przeglądu Społecznego”, wraz z żoną Eugenią Blausteinową⁹, prezentował wyniki swoich badań z zakresu wychowania. Ponadto zagadnienia dotyczące dydaktyki filozofii publikował w „Przeglądzie Humanistycznym” i „Przeglądzie Filozoficznym”. Ponadto jedną ze swoich prac opublikował w serii „Lwowska Biblioteczka Pedagogiczna”¹⁰.

W swych publikacjach L. Blaustein dotykał różnych zagadnień wychowania, a tym samym dziedzin wychowania: moralnego, społecznego i estetycznego.

Wychowanie moralne było dla niego tak samo istotne jak wychowanie umysłowe fizyczne czy społeczne. Tę dziedzinę wychowania łączył z ideą kary, pisząc: *Cokolwiek sądziłoby się o wartości tych lub innych rodzajów kar, to jednak w ogólności sankcyj z wychowania usunąć nie można, a to zarówno ze względu na właściwości psychiki ludzkiej, jak i na konieczność przygotowania wychowanka do życia i odpowiedzialnego zachowania się w ramach społecznych* (Blaustein, 1936a, s. 6)¹¹. Poszukując przyczyn małej skuteczności wychowania moralnego uważał, że jedną z nich jest niewłaściwe rozumienie przez wychowanków, czym są nakazy i zakazy moralne, a czym inne zakazy i nakazy. Ta przeszkoda miała sprawiać, że wychowanek wszelkie zakazy moralne traktował jako dążenie wychowawcy do odebrania mu swobody. Dlatego wychowawca powinien być jasno przedstawiać intencje zalecanych rygorów postępowania. Nie mógł też kierować się w wychowaniu zakazami dla własnej wygody, sztucznie poszerzając pojęcie wychowania moralnego, a w związku z tym zasad moralnych. Dla

⁶ Prace w tej serii („Biblioteczka Filozoficzna”) wydali m.in.: K. Twardowski, Daniela Gromska, Jan Łukasiewicz i Władysław Witwicki.

⁷ Komitet Recenzentów – zespół utworzony z inicjatywy L. Blausteina, którego członkowie recenzowali polskie publikacje filozoficzne dla zagranicznych czasopism filozoficznych.

⁸ „Przegląd Społeczny” – miesięcznik ukazujący się we Lwowie w latach 1927–1939. Pismo było poświęcone zagadnieniom pracy społecznej i opieki nad dzieckiem. Współpracowali z nim m.in.: Martin Buber, Tadeusz Kotarbiński,

⁹ Eugenia Ginsberg-Blaustein (1905–1942 lub 1943/1944) – uczennica K. Twardowskiego; autorka m.in. prac dotyczących wychowania przedszkolnego, publikowała w „Przeglądzie Społecznym”.

¹⁰ Był to VI tom serii pt. *Karność w nowoczesnym wychowaniu*.

¹¹ Szerzej na temat kary w innych jego tekstach (Blaustein, 1933, s. 31).

L. Blausteina wszelkie wymagania moralne miały mieć pierwszeństwo przed innymi. Filozof przestrzegał wychowawców przed stosowaniem tzw. *sceptycyzmu praktycznego* w zakresie wychowania etycznego, z którego miało wynikać pewnego rodzaju usprawiedliwienie niepowodzenia wychowawczego. Sceptycyzm ten opierał się na tezie, wg której ludzie uczciwi są wykorzystywani przez innych i traktowani jako niedołęgi życiowe. A ludzie młodzi chcą być jedynie zwycięzcami. Ponadto przeszkodą w wychowaniu moralnym miało być wyznaczenie nakazów i zakazów, które były niewykonalne. Innym mankamentem było zbyt łatwe usprawiedliwianie niemoralnych uczynków, co wg L. Blausteina „zagłuszało głos sumienia”. Wychowankom należało uświadomić, że nie jest usprawiedliwieniem to, iż „wszyscy tak postępują” lub też to, że z takiego postępowania płyną korzyści. Odwołując się do swoich badań na temat oceny siebie¹², L. Blaustein przytaczał przykłady usprawiedliwiania przez młodych ludzi złych czynów. W ankietach młodzież usprawiedliwiała złe postępowanie, twierdząc na przykład, że wielcy i sławni ludzie też źle postępowali, a zostali sławnymi. Największą jednak przeszkodą według L. Blausteina miał być „relatywizm moralny” i sceptycyzm w sprawie wielkich wartości reprezentowany w postawach osób wykształconych, bo wychowanie moralne to szacunek wobec pewnych wartości. Aby jednak kształtować ten szacunek, niezbędne jest kształtowanie postawy uczuciowej młodzieży w trudnym dziele przekonywania jej do tych wartości. L. Blaustein zauważał, że w dalszej konsekwencji prowadzi to do kształtowania określonego światopoglądu. W imię źle pojmowanej wolności w wychowaniu moralnym, polegającej na nienarzucaniu pewnych ideałów, wolności usprawiedliwianej unikaniem walki pokoleń tworzy się często przepaść międzypokoleniową. *Nie ma jednak wychowania moralnego bez pełnego godności, przepojonego wiarą i serdecznym uczuciem prezentowania ideałów moralnych wobec młodzieży, bez stałego okazywania czci i przywiązania do tych ideałów. Nienarzucanie swych ideałów moralnych nie jest bowiem równoważne ze skrzętnym ich ukrywaniem, z brakiem odwagi przyznania się do nich, jakby były dowodem starości, przeżytkiem ubiegłych czasów* (Blaustein, 1936a, s. 9).

W publikacjach L. Blausteina czytamy o ważnych ideach dotyczących wychowania społecznego i opieki społecznej (Blaustein, 1931b, s. 291–297; 1932, nr 2, s. 47–55, nr 3, s. 87–95). Stwierdzając, że uspołecznienie jednostki zależy nie tylko od wychowania, L. Blaustein wskazywał też na koncepcje podkreślające ważną w tym procesie rolę charakteru dziecka i jego temperamentu (Blaustein, 1931b, s. 292). W swoich rozważaniach pragnął wskazać sposoby udoskonalenia wychowania społecznego, formułując je z perspektywy kierunków działalności wychowawcy. Jednak aby to było możliwe, wychowawca powinien mieć jasno sformułowane cele wychowania społecznego. Zdaniem L. Blausteina podstawowe cele można sformułować w postaci kilku zadań. Według niego zadaniem wychowawcy jest: 1. Wzbudzić w wychowanku umiłowanie pracy zbiorowej, 2. Rozwinąć

¹² Chodzi o publikację L. Blausteina pt. *O ocenie samego siebie w wieku młodzieńczym*.

wiarę w jej skuteczność, 3. Wykształcić pragnienie doskonałości każdego zespołu, którego członkiem będzie kiedykolwiek, 4. Uświadomić wychowanka odnośnie charakteru zespołów, w jakich będzie mógł skutecznie pracować oraz co do jego roli w tych zespołach, w jakich najbardziej będzie dla nich pożyteczny (Blaustein, 1931b, s. 292). Wychowawca powinien uświadomić uczniów, jakie zadania (w pracy grupowej) mogą być dla nich najkorzystniejsze ze względu na ich zdolności czy cechy charakteru. Ponadto powinien przekonać, że tak jak nie ma sprzeczności pomiędzy pracą indywidualną a pracą w grupie (zespołową), tak też wychowanie społeczne nie pozostaje w sprzeczności z wychowaniem indywidualnym, ale nawzajem te rodzaje wychowania uzupełniają się. Wspomniane wyżej cele w jego opinii można zrealizować nie poprzez wykłady, ale organizując pracę w zespole czy grupie. Dlatego na wychowawcy spoczywają trudne zadania, a pierwszym z nich jest poznanie uczniów, aby właściwie zorganizować pracę zespołu i wszystkich jego członków, czyli uczniów. Jednak poznanie uczniów nie może oprzeć się jedynie na ogólnej znajomości psychologii młodzieży zawartej w pracach naukowych – wychowawca musi sam podjąć się zadania indywidualnej obserwacji wychowanków, wykonania wywiadu czy ankiety. W dalszej części rozważań na temat wychowania społecznego L. Blaustein podaje konkretne propozycje organizowania pracy zespołowej, między innymi na przykładzie kółka bibliofilów. Organizując takie zajęcia, konieczna jest, zdaniem L. Blausteina, obserwacja, na ile obecność wychowawcy wpływa – pozytywnie lub negatywnie – na pracę uczniów. Na koniec autor zwraca się do wychowawców, aby mieli świadomość, iż niekiedy, pomimo włożonego trudu, nie można osiągnąć zakładanego celu, jakim jest wychowanie młodzieży do pracy społecznej, ale porażka nie powinna zniechęcać do dalszej pracy wychowawczej.

Kolejną dziedziną wychowania, którą zajął się L. Blaustein, było wychowanie estetyczne (Blaustein, 1939, s. 116–124; 1936/7)¹³. Głosząc poglądy na ten temat, powoływał się na Johna Ruskina, Alfreda Lichtwarka, Ernesta Webera i Stanisława Ossowskiego. Uznał, że ta dziedzina wychowania jest zaniedbana w polskiej edukacji, przy jednoczesnej hegemonii wychowania społecznego, intelektualnego i fizycznego. Opisując zjawisko wspomnianego zaniedbania, odwołał się do poglądów s. Ossowskiego, który ten brak zainteresowania sztuką nazwał „daltonizmem estetycznym” (Blaustein, 1939, s. 116). Źródłem tych zaniedbań upatrywano zarówno po stronie rodziny, jak i szkoły. L. Blaustein uważał, że przeszkodą w kształtowaniu właściwego stosunku do sztuki, a tym samym uznania wartości wychowania estetycznego, jest mylne przekonanie, że tylko twórcy i ludzie mający wiedzę na temat sztuki są zdolni do jej właściwego odbioru. Filozof uważał, że zadanie kształtowania odbioru sztuki spoczywa w dużej mierze na szkole, a niepowodzenia w tym zakresie miały wynikać z nieprzystosowania tej instytucji do zadania i braku czasu w programie nauczania na tego typu zajęcia. Istotę teorii wychowania estetycznego L. Blaustein doskonale wyłożył

¹³ W dalszej części artykułu cytuję fragmenty, korzystając z odbitki.

na przykładzie analizy problemu wychowawczego wpływu filmu (Blaustein, 1936). Ukazał zarówno zły wpływ wychowawczy, jak i pozytywne oddziaływanie filmu na wychowanka. W dużym skrócie idee zawarte w tej publikacji, wskazujące zasady organizacji odbioru filmu, aby pełnił rolę wychowawczą, można opisać następująco:

– należy stworzyć odpowiednie warunki, aby odbiór filmu przynosił korzyści wychowawcze,

– nauczyciele muszą mieć świadomość, że film ze względu na tematykę może być zagrożeniem dla wychowania, gdyż przynosi fałszywy obraz świata, ludzi i wartości. Treści i przesłania niektórych obrazów mogą także prowadzić do niewłaściwego rozwoju fantazji dziecka. L. Blaustein ujął tę kwestię następująco: *Główny ujemny wpływ filmu polega – moim zdaniem – na dostarczaniu fałszywej wiedzy o świecie i ludziach, i to wiedzy dotyczącej spraw związanych ściśle ze światopoglądem, wytyczającym kierunek postępowania* (Blaustein, 1936, s. 20). Ale film może mieć także pozytywny wpływ wychowawczy, bowiem przyczynia się do: wychowania estetycznego i moralnego, zdobywania wiedzy o świecie oraz wpływa na kształtowanie dyspozycji umysłowych. W swej refleksji autor zwrócił uwagę na odpowiedni dobór filmu dla młodzieży, którego należy dokonać pod kątem tematyki, ale i wartości artystycznych. W związku z tym przestrzegał przed polecaniem młodzieży filmów banalnych. Pisał na ten temat tak: *Zło i fałsz pokazane na ekranie nie są jedynymi źródłami ujemnego wpływu wychowawczego. Dołączają się do nich bezmyślność, głupota filmu, płytczna akcja i postaci, wady nielogicznej kompozycji. Powodują one obniżenie poziomu umysłowego u delectującego się nim [...] młodocianego widza* (Blaustein, 1936 s. 20). Zasadniczą tezę głoszoną przez L. Blausteina w odniesieniu do wychowania estetycznego było stwierdzenie, że wychowanie estetyczne ma doprowadzić do samowychowania.

Leopold Blaustein w swych rozważaniach pedagogicznych zajął się również kwestią metod wychowania. Jedną z nich było, według niego, przedstawianie wzoru wychowania, co łączyło się z bezpośrednim oddziaływaniem wychowawczym i naśladownictwem. Wykorzystywanie ich (wzorów) powinno prowadzić do przygotowania wychowanków do samowychowania. Traktując metodę wzoru jako jedną z najstarszych metod, pokazywał źródła wzorów wychowania, którymi mogą być: postaci fikcyjne, poezja, historia, legendy lub ludzie współcześni wychowankowi. Dobór wzorów powinien być przez wychowawcę starannie wyselekcjonowany. Nawet te, które nie budzą wątpliwości, a więc np. postaci historyczne, nie powinny być wygórowane, aby były wzorem możliwym do spełnienia, powinny być dostosowane do możliwości uczniów. Najwięcej uwagi i ostrożności należy zachować w doborze osób stanowiących uosobienie współczesnych wzorów. Bo przecież młodzież ma trudność w dostrzeżeniu u współczesnych takich zalet jak życie w prawdzie, odwadze. W doborze wzorów wychowawcy muszą pamiętać o cechach indywidualnych uczniów. Sam wychowawca może siebie stawiać za wzór tylko dla małych dzieci, nie powinien tego czynić w odniesieniu do dzieci

starszych. Stawianie siebie za wzór kryje w sobie niebezpieczeństwo, które można ująć w postaci sformułowania „dorosłym łatwiej jest spełnić pewne wymagania”. Podobnie niebezpieczeństwo tkwi w przypadku wskazania jako wzoru do naśladownictwa rówieśników, gdyż dziecko może odczuć to jako formę poniżenia i przykrość. Może to też doprowadzić do niezdrowej rywalizacji wśród rówieśników i zniechęcić do pracy nad sobą. Zmniejszeniem tego niebezpieczeństwa może być uzasadnienie przez wychowawcę, że wskazuje się kolegę jako wzór pod pewnym względem, a nie w ogóle jako wzór. *Dlatego cenniejsze*, pisał L. Blaustein, *wydaje się wskazywanie jako wzorów „nawróconych grzeszników” jako dowodu, iż można poprawić się i zmienić, niż świętych z natury* (1934a, s. 87). Kończąc swoje rozważania na ten temat, zwrócił uwagę na istotne aspekty stosowania tej metody: 1. Dziecko samo może dobrać sobie ideały do naśladownictwa, 2. Nie wolno narzucać wzorów do naśladowania, 3. Podstawą właściwego doboru metod jest znajomość psychiki dziecka. Credo L. Blausteina w tej sprawie brzmiało: *Wychowawca musi zawsze pamiętać, o tem, że nie jest jedynym czynnikiem wychowawczym w współczesnym społeczeństwie. Obok rodziny i szkoły oddziałują również prasa, literatura, kino, radio, teatr, organizacje młodzieży i wiele innych czynników. Za ich pośrednictwem dociera do wychowanka ideał wychowawczy danej epoki, czy danego pokolenia [...] wzór wskazany przez wychowawcę musi być w zasadniczych rysach zgodny z panującym w danym czasie ideałem, jeśli młodzież nie ma go odczuć jako przestarzały i z tego odrzucić* (1934a, s. 88).

W sumie L. Blaustein odnosząc się do metod wychowania, proponował – używając współczesnej terminologii – metodę działań indywidualnych i metodę działań zespołowych (Okoń, 1996, s. 170), czy, inaczej, metody indywidualne i grupowe (Konarzewski, 1987, s. 9 i nast.).

W swych pracach L. Blaustein poruszył także wiele innych zagadnień z zakresu oświaty. W jednej ze swych publikacji przedstawił między innymi możliwości kształcenia i wychowania młodzieży w wieku pozaszkolnym, czyli problem oświaty pozaszkolnej (Blaustein, 1935a, s. 32). Duża część jego twórczości dotyczyła kwestii poznania rozwoju dzieci i młodzieży, a także kary (Blaustein, 1930a, s. 386–391; Blaustein, 1931, s. 215–245) oraz wad wychowanków i sposobów ich naprawy (Blaustein, 1929, nr 5, s. 204–211 i nr 6, s. 185–190; Blaustein, 1930b, s. 284–294; Blaustein, 1936)¹⁴. Do tych uwag ogólnych o twórczości pedagogicznej dodać należy, że L. Blaustein podejmował aktywność mającą na celu popularyzację wiedzy pedagogicznej. Znakomitym przejawem jego działalności w tej dziedzinie był tekst, w którym omówił założenia teoretyczne i realizację w praktyce projektu pt. *Kto winien? Czy tylko dziecko?* (Blaustein, 1935, s. 7–14). Był to opis uwarunkowań wychowania w rodzinie i jego wad. Trzeba na koniec stwierdzić, że cechą wspólną wszystkich jego opracowań jest to, iż zagadnienia pedagogiczne rozpatrywane były z punktu widzenia psychologicznego.

¹⁴ Problem kary w ujęciu L. Blausteina wymaga oddzielnego opracowania, jego poglądy na ten temat zostały obszernie zaprezentowane z uwzględnieniem psychologicznego i pedagogicznego punktu widzenia.

ZAKOŃCZENIE

Jeśli w dotychczasowych publikacjach stwierdza się, że L. Blaustein był filozofem i psychologiem uprawiającym estetykę (Domagała, 1990, s. 125), to trzeba dodać, że był także filozofem uprawiającym pedagogikę. Nie stworzył odrębnego systemu wychowania, ale prezentowane przez niego poglądy pedagogiczne stanowią znaczący wycinek jego bogatej twórczości. Są one dopełnieniem jego zainteresowań filozoficznych, estetycznych i psychologicznych. Pedagogiczny obszar zainteresowań dotyczył kilku wspomnianych już dziedzin wychowania. Najpełniej omówił zagadnie wychowania społecznego. Sens wychowania postrzegał w przygotowaniu do życia w grupie społecznej i społeczeństwie, do przestrzegania wartości i zasad moralnych, do bycia członkiem społeczeństwa, wreszcie do odbioru dzieł sztuki. Jednym słowem wg L. Blausteina proces wychowania powinien być tak realizowany, aby przygotować do samowychowania. A jednym z ważnych celów wychowania było kształcenie charakteru. L. Blaustein zalecał, aby w wychowaniu, ze względu na indywidualność wychowanka, stosować różne metody. Jedną z ważnych metod w jego koncepcji wychowania było wskazywanie wzoru do naśladowania, ale też umiejętne stosowanie kar, z uwzględnieniem psychologicznych podstaw rozwoju dziecka. Omawiając istotę i metody wychowania, ogromną rolę w realizacji procesu wychowania przypisywał wychowawcy. W jego opinii wychowawcy powinni poznać wychowanka, jego osobowość, wady i zalety charakteru, a także potrzeby. Dzięki poznaniu wad wychowanka takich jak na przykład lenistwo, krnąbrność, a także przeżyć dziecka możliwe jest projektowanie procesu wychowania. Poznaniu dziecka powinien towarzyszyć takt, w związku z tym L. Blaustein podawał przykłady badań nad dzieckiem, jego indywidualnością i postawą, zaznaczając, że działania te wymagają od nauczyciela taktu. Mając na względzie indywidualność wychowanka, wychowawcy powinni mu wskazywać i przygotowywać do określonych ról społecznych. W sumie w swych poglądach wyrażał przekonanie, że aby zrozumieć istotę wychowania, trzeba najpierw poznać wychowanka, jego właściwości, osobowość, indywidualność, zdolności, a także środowisko, w którym żyje. Wychowawca w swej działalności nie może opierać się tylko na zastanych teoriach pedagogicznych czy psychologicznych, ale sam musi poznawać wychowanka i jego środowisko. Ponadto wychowanie musi być dostosowane do panującego ideału wychowania w danej epoce. Wartość głoszonych przez L. Blausteina poglądów wychowawczych wynika z faktu, że był doskonale wykształconym filozofem i psychologiem, poszerzał zdobytą wiedzę w tym zakresie, prowadząc własne badania. Ogłaszając ich końcowe rezultaty, uwzględniał ustalenia polskich i obcych uczonych.

Tu jedynie zasygnalizowane główne idee wychowania głoszone przez Leopolda Blausteina wymagają dalszych analiz. Jego prace pedagogiczne, a dokładniej mówiąc pedagogiczno-psychologiczne, są odzwierciedleniem idei nie tylko czasów, w których żył, oraz ówczesnego stanu rozwoju nauki, ale mają ponadczasową wartość, gdyż zawierają praktyczne wskazówki dla osób

zajmujących się wychowaniem. Mądrość spojrzenia pedagogicznego Leopolda Blausteina wynikała z faktu, że nie idealizował wychowania jako takiego, ale widział zawsze i jego wartość, gdy jest odpowiednio realizowane, i zagrożenie – w przypadku złej organizacji procesu wychowania.

BIBLIOGRAFIA

Publikacje pedagogiczno-psychologiczne Leopolda Blausteina¹⁵:

Blaustein L. (1929), *O okresie krnąbrności w życiu chłopca z psychologicznego punktu widzenia*, „Przegląd Społeczny” nr 5 i nr 6.

Blaustein L. (1930), *O źródłach lenistwa i sposobach jego leczenia*, w: *Państwowe Gimnazjum IX Humanistyczne im. Jana Kochanowskiego we Lwowie. Sprawozdanie dyrekcji za rok szkolnych 1929/30*, Lwów.

Blaustein L. (1930a), *Indywidualne życie psychiczne wychowanka a wychowanie*, „Przegląd Społeczny” nr 11.

Blaustein L. (1930b), *Kilka uwag o lenistwie*, „Przegląd Społeczny” nr 8–9.

Blaustein L. (1930c), *O lekturę filozoficzną w szkole średniej*, „Przegląd Filozoficzny” nr 5.

Blaustein L. (1930d), *Kazimierz Twardowski*, „Chwila” nr 4037.

Blaustein L. (1931), *O ocenie samego siebie w wieku młodzieńczym*, „Kwartalnik Psychologiczny” T. II (i odb. Poznań 1931, ss. 27, Poznańskie Towarzystwo Psychologiczne).

Blaustein L. (1931a), *Psychologiczne podłoże karności jednostek i grup i jej rola w wychowaniu*, „Przegląd Społeczny” nr 5 i 6.

Blaustein L. (1931b), *Rola wychowawcy przy organizowaniu grup młodzieży*, „Przegląd Społeczny” nr 8.

Blaustein L. (1932), *Psychologia opieki społecznej*, „Przegląd Społeczny” nr 2 i 3.

Blaustein L. (1933), *Przyczynki do psychologii i pedagogiki karności*, „Kwartalnik Psychologiczny” t. 4 (i odb. Poznań ss. 31, Poznańskie Towarzystwo Psychologiczne).

Blaustein L. (1933/34), *W sprawie przyszłego programu propedeutyki filozofii*, „Gimnazjum” nr 9.

Blaustein L. (1934a), *Wskazywanie wzoru jako metoda wychowawcza*, „Przegląd Społeczny” nr 4–5.

Blaustein L. (1935), *Kto winien? Czy tylko dzieci?* „Przegląd Społeczny” nr I–II.

Blaustein L. (1935a), *Psychologiczne podstawy oświaty pozaszkolnej*, Warszawa: Powszechny Uniwersytet Korespondencyjny.

Blaustein L. (1936), *Karność w nowoczesnym wychowaniu*, Lwów: Lwowska Drukarnia Nowoczesna.

¹⁵ Wykaz obejmuje także publikacje, do których nie odwoływałam się w artykule.

Blaustein L. (1936/7), *Wpływ wychowawczy filmu*, „Ruch Pedagogiczny” nr 4/5, 6 i 7/8 (i odb. z „Ruchu Pedagogicznego”, Lwów 1936, ss. 46, Skład Główny s. Malinowski).

Blaustein L. (1936a), *Kilka uwag w sprawie wychowania moralnego*, „Przegląd Społeczny” nr 1–2.

Blaustein L. (1936b), *Lenistwo u dzieci i młodzieży (źródła i sposoby leczenia)*, Lwów: Książka.

Blaustein L. (1936c), *O lekturze filozoficznej w szkole średniej*, „Gimnazjum” nr 6.

Blaustein L. (1938), *Kazimierz Twardowski*, „Chwila” nr 6796.

Blaustein L. (1938a), *Organizacja kółka filozoficznego w szkole średniej*, „Przegląd Filozoficzny” nr 1.

Blaustein L. (1938b) *Z działalności grupy metodycznej propedeutyki we Lwowie*, „Muzeum” z. 1.

Blaustein L. (1939), *Z rozważań nad współczesnym wychowaniem estetycznym*, „Chowanna” nr 3.

Dzienniki:

Twardowski K. (1997), *Dzienniki*, T. 1–2, Warszawa–Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

Opracowania:

Budniak A. (1999), *Czasopismo pedagogiczne „Chowanna” (1929–1997)*, Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Dąbrowski M. A. (1981), *Bibliografia prac Leopolda Blausteina*, „Roczniki Filozoficzne” t. 29.

Domagała T. (1990), *Leopold Blaustein – nauczyciel filozofii*, „Edukacja Filozoficzna” nr 10.

Dziemidok B. (1980), *Teoria przeżyć i wartości estetycznych w polskiej estetyce dwudziestolecia międzywojennego*, Warszawa: PWN.

Jadacki J. J. (1993), *Rok 1943: Przerwane ogniwo dziejów myśli polskiej*, w: J. J. Jadacki, B. Markiewicz (red.), „...A mądrości zło nie przemoże”, Warszawa: Polskie Towarzystwo Filozoficzne.

Jadacki J. J. (1993a), *Życiorysy niedokończone*, w: J. J. Jadacki, B. Markiewicz (red.), „...A mądrości zło nie przemoże”, Warszawa: Polskie Towarzystwo Filozoficzne.

Jadacki J. J. (1999), *Blaustein Leopold*, w: *Słownik filozofów polskich*, Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora.

Jadacki J. J., Markiewicz B. (red.) (1993), „...A mądrości zło nie przemoże”, Warszawa: Polskie Towarzystwo Filozoficzne.

Jadcak R. (1993), *Uczeń i nauczyciel: z listów Leopolda Blausteina do Kazimierza Twardowskiego 1927–1930*, w: J. J. Jadacki, B. Markiewicz (red.), „...A mądrości zło nie przemoże”, Warszawa: Polskie Towarzystwo Filozoficzne.

Jadczak R. (1997), *Mistrz i jego uczniowie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Jadczak R. (red.) (1995), *Polskie Zjazdy Filozoficzne*, Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Konarzewski K. (1987), *Podstawy teorii oddziaływań wychowawczych*, Warszawa: PWN.

Kosnarewicz E. (1992), *Leopold Blaustein*, w: *Słownik psychologów polskich*, Poznań: Instytut Psychologii UAM.

Kotarbiński T. (1993), *Garść wspomnień*, w: J. J. Jadacki, B. Markiewicz (red.), „...*A mądrości zło nie przemoże*”, Warszawa: Polskie Towarzystwo Filozoficzne.

Okoń W. (1996), *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa: Wydawnictwo „Żak”.

Rosińska Z. (2001), *Blaustein. Koncepcja odbioru mediów*, Warszawa: Wydawnictwo Prószyński i S-ka.

Rosińska Z. (2005), *Leopold Blaustein – styk psychologii i estetyki*, w: L. Blaustein, *Wybór pism estetycznych*, Kraków: Universitas.

Szmyd K. (2016), *Lwowska Szkoła Filozoficzna w rozwoju nauk o wychowaniu (1914–1939). Współtwórcy, dokonania, kontynuacje*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” T. XXXV, z. 4.

Szulakiewicz W. (2014), *O uczących i uczonych*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.

Wnęk J. (2012), *Dziecko w polskiej literaturze naukowej 1918–1939*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.

Woleński J. (1985), *Filozoficzna szkoła lwowsko-warszawska*, Warszawa: PWN.

Understanding the meaning of education: Leopold Blaustein on the essence of pedagogical activity

Summary

Aim: The aim of the paper is to present pedagogical views of Leopold Blaustein, a philosopher from Lviv who dealt in his work with aesthetical and psychological issues. My reflection on the topic is reduced to an attempt to answer the following questions: 1. Which fields of education were the subject-matter of Leopold Blaustein's work? 2. Which tasks in the process of education did he assign to a pedagogue? 3. Which methods of education did he recommend?

Methods: Historical-pedagogical analysis, journalistic analysis.

Results: It follows from the analysis of the available materials that the pedagogical field of Leopold Blaustein's scholarly interests concerned moral, social and aesthetic education. He saw the goal of pedagogical activity in preparing disciples for the life in community and society, inculcating in them the respect for values and moral principles and teaching them the appreciation of the works of art. Blaustein assigned to pedagogues the task of getting to know their pupils

and managing their development. He included methods of individual actions and team actions amongst the most fundamental methods of education.

Conclusions: Conclusions that follow from the analysis of Leopold Blaustein's pedagogical work, which was mainly concerned with the essence of the educational activity, have a timeless significance. These are: Education is supposed to lead to autodidacticism and formation of a character, especially a moral character. The task of pedagogues is to prepare their pupils to play various social roles. Pedagogues in their activity cannot rely exclusively on existing pedagogical and psychological theories but should get to know their pupils and the their environment. Taking into consideration the individuality of each child, a pedagogue should employ sundry pedagogical methods. Education ought to be adjusted to the pedagogical ideal that is dominant in a given epoch.

Keywords: Pedagogical views, fields of education, pedagogical methods, a pedagogue, self-education.